

Тема 8. Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст.

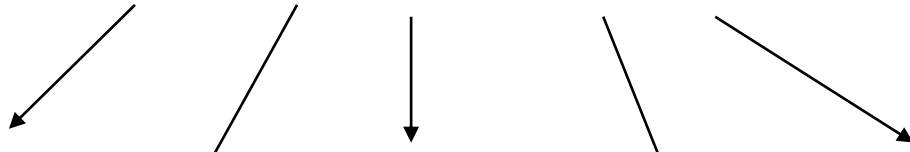
Причини війни

<i>Політичні:</i>	<i>Соціально-економічні:</i>	<i>Національно-релігійні:</i>	<i>Військово-козацькі:</i>
Відсутність власної держави. Слабкість королівської влади, яка не могла стримати свавілля польських магнатів і шляхтичів	Погіршення становища селян в умовах засилля фільварково-панщинної системи. Швидке покріпачення селян. Незадоволення міщан утисками з боку власників міст	Релігійні утиски православного населення. Примусова полонізація. Пряма загроза знищення українського народу	Обмежувалися права запорозького козацтва. «Ординація війська Запорозького»

Цілі війни

- 1 Ліквідація кріпацтва, феодалного землеволодіння, утвердження козацького типу господарювання, знищення польського панування
- 2 Створення в етнічних межах України власної держави

Рушійні сили визвольної боротьби

Козацтво

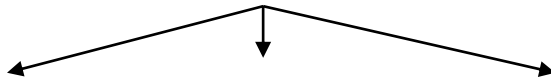
Селянство

Міщанство

Українська
шляхта

Православне
духовенство

Характер війни

Антифеодальний

Національно-
визвольний

Релігійний

Основні події Визвольної війни

<i>Дата</i>	<i>Подія</i>	<i>Результат</i>
Січень 1648 р.	Б.Хмельницький зайняв Січ та був обраний гетьманом	Розсилає універсали з закликами вступати до лав козацтва; налагодив виробництво пороху, закупівлю зброї; домовленості з реєстровцями
Лютий березень 1648 р.	Угода з кримських ханом Іслам-Гіреєм III про військову допомогу	Вирішив проблему нестачі кінноти; уникнення несподіваного нападу з тилу
Травень 1648р.	Битва біля урочища Жовті Води.	Розгром війська С.Потоцького
Травень 1648р.	Битва під Корсунем.	Розгром Польського війська. М.Потоцького і М.Калиновського захоплено в полон. Визволено все Лівобережжя, Брацлавщину, Київщину, Поділля
11-13 вересня 1648р.	Битва під Пилявцями.	Перемога козацького війська
Вересень - жовтень1648 р.	Облога Львова.	М.Кривонос оволодів Високим Замком. Зняття облоги після сплати викупу
Жовтень – листопад 1648 р.	Облога Замостя	Зняття облоги, викуп, перемир'я з новообраним королем Яном Казимиром (нестача боєприпасів, харчів, наближення зими, епідемія чуми, повернення татар до Криму)
Грудень 1648 р. – січень 1649 р.	Урочистий в'їзд Хмельницького до Києва.	Урочиста зустріч з єрусалимським патріархом Паїсієм та київським митрополитом Косовим. Хмельницький висуває ідею створення української соборної держави, як спадкоємниці Київської Русі

Лютий 1649 р.	Переговори в Переяславі між Хмельницьким і послами Яна Казимира	Укладено перемир'я: кордон від Кам'янця по р. Горинь до Прип'яті. Польські війська порушили перемир'я навесні 1649 р.
Липень 1649 р.	Облога Збаража	Частина козаків вирушає на зустріч королівським військам
Серпень 1649 р.	Битва під Зборовим	Здобуття Зборова. Кримський хан перейшов на бік Польщі. Укладено Зборівський мир

Зборівський мирний договір (8 серпня 1649р.)

- Під владу гетьмана переходять Київське, Брацлавське, Чернігівське воєводства
- Запроваджується козацьке самоврядування
- Чисельність козацького реєстру мала становити 40 тис. осіб
- Амністія учасникам війни
- Справа про унію мала вирішуватися на сеймі
- Шляхта поверталася до своїх маєтків, селяни мусли виконувати довоєнні повинності

<i>Дата</i>	<i>Подія</i>	<i>Результат</i>
Червень 1651 р.	Битва під Берестечком	Зрада татар. Полон Хмельницького. Героїзм козаків під керівництвом І.Богуна. Загибло до 8 тис. козаків.
13 – 15 вересня 1651р.	Облога польсько-литовським військом козацького табору під Білою Церквою	Через поразки козаків, позицію кримського хана, тиск з боку старшини Хмельницький іде на укладання Білоцерківського мирного договору

Білоцерківський мирний договір (18 вересня 1651 р)

- Територія гетьманського врядування обмежувалася Київським воєводством
- Козацький реєстр скорочувався до 20 тис.
- Магнати і шляхта повертали колишні маєтки
- Православна церква зберігала свої права
- Гетьман підпорядковувався владі короля, зобов'язувався не проводити дипломатичних відносин з іноземними державами

<i>Дата</i>	<i>Подія</i>	<i>Результат</i>
1650 р.	60-тисячне військо Хмельницького і 30 тис. татар вирушили на Молдову. Захоплено столицю Молдавського князівства – м. Ясси.	Молдавський князь Василь Лупул розірвав союз з Польщею, погодився на шлюб своєї доньки з сином Хмельницького Тимішем.
Травень 1652 р.	Битва під Батогом	Перемога козацького війська сприяла розгортанню повстання на Брацлавщині та Чернігівщині; відновлюються умови Зборівської угоди
1652 – 1653 рр.	Молдавські походи	Военно-політичний союз з Молдовою підкріплено шлюбом Тимоша й Розанди. Валахія і Трансільванія виступили проти, захопили Ясси. Похід Тимоша на допомогу В.Лупулу. Загинув під Сучавою.
1653р.	Облога українсько-кримським військом польського табору під Жванцем	Зрада кримського хана врятувала польське військо від капітуляції. Татари отримали право брати ясир на західноукраїнських землях

8 січня 1654 р. на Переяславській раді відбулись переговори між гетьманом і московським посольством на чолі з В.Бутурліним.

<i>Головні умови Березневих статей (14 березня 1654 р.)</i>	
Визнання суверенітету Української держави	Обмеження суверенітету Української держави
1. Влада гетьмана пожиттєва. Гетьман і старшина обирається на раді 2. Кількість козацького війська 60 тис. 3. Власна судова система 4. Власний адміністративний поділ 5. Збереження власної соціально-економічної системи 6. Збиранням податків займається Військовий підскарбій 7. Незалежність внутрішньої політики	1. Збір податків під контролем московських воєвод 2. Виплата данини московському царю 3. Заборона самостійних дипломатичних відносин з Річчю Посполитою та Туреччиною.

<i>Дата</i>	<i>Подія</i>	<i>Результат</i>
1654 р.	Вторгнення польських і татарських військ на Брацлавщину	Вдала оборона Умані під керівництвом І.Богуна. Захоплення поляками Брацлава.
1655 р.	Битва під Охматовим	Жоден з супротивників переваги не здобув. Загинуло з обох боків до 30 тис.
1655 р.	Битва під Озерною	Новий союз з кримським ханом
1656 р.	Віленське перемир'я	Москва і Варшава підписали перемир'я на умовах, що обидві країни розпочнуть спільні воєнні дії проти Швеції
1656 р.	Активна дипломатична діяльність Хмельницького	Союз з Трансільванією. Переговори зі Швецією. Спільні дії українсько-шведсько-трансільванського війська проти Польщі
27 липня 1657 р.	Смерть Б.Хмельницького	

Органи державної влади Української держави

Вищий орган влади -
Військова Генеральна рада
(з часом - Старшинська Рада
(генеральна старшина, полковники)

Гетьман
(виконавча й судова
влада)

Генеральна старшина
(уряд)

Генеральні старшини

Писар	обозний	два судді	підскарбій	двоє осавулів	хорунжий
-------	---------	-----------	------------	------------------	----------

Полкові уряди

полковник	писар	суддя	обозний	осавул	хорунжий
-----------	-------	-------	---------	--------	----------

Сотенні уряди

сотник	писар	Городовий отаман	осавул	хорунжий
--------	-------	---------------------	--------	----------

Адміністративно – територіальний устрій

Офіційна назва нової держави - **Військо Запорізьке**
Площа – близько 200 тис. кв. км.
(територія колишніх Київського, Брацлавського, Чернігівського воєводств)

Резиденція гетьмана – м. Чигирин
(виконувала функції столиці держави)

Основною адміністративно-територіальною одиницею були – полки (на Правобережжі – 9, на Лівобережжі – 7)

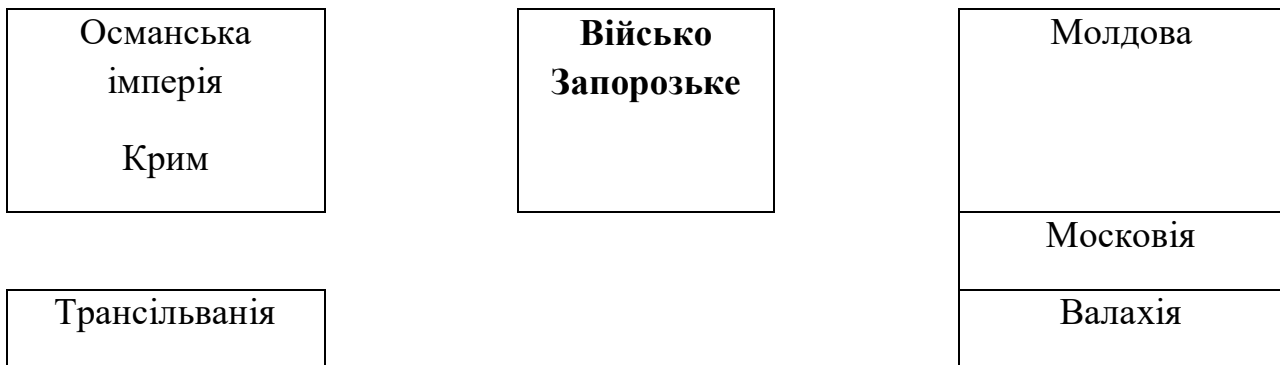
Полки поділялися на сотні

Українська армія	<p>1648 р. – «Статті про устрій Війська Запорізького»</p> <p>Налічувала понад 100 тис. вояків.</p> <p>Організована за полково-сотенним територіальним принципом.</p> <p>Основу козацького війська складала піхота. З ініціативи гетьмана сформована кіннота</p> <p>На озброєнні – легка і важка артилерія. Добре налагоджена розвідка, сторожова та обозна служби.</p>
Фінансова система	<p>Керував спочатку гетьман, потім - підскарбій</p> <p>Головне джерело надходжень – податки, які сплачують селяни та міщани.</p> <p>Оподаткування промислів. Плата за оренду державних земель</p> <p>Податки з торгівлі, мита. Грошові одиниці інших держав</p>
Судочинство	<p>Гетьман мав повноваження верховного судді</p> <p>Найвища установа – Генеральний військовий суд.</p> <p>Полкові та сотенні суди, яким підлягали козаки, міщани, селяни</p> <p>В містах з магдебурзьким правом – лава, в селах – отамани.</p> <p>Судочинство здійснювалося на основі звичаєвого права, магдебурзького права, Литовського статуту</p>

Соціально-економічне життя	<p>Ліквідовано велике землеволодіння, фільварково-панщинна система, кріпацтво.</p> <p>Формується державна, козацька, селянська власність на землю.</p> <p>Зміни в соціальній структурі населення: зникли польські князя, магнати, шляхта, католицьке духівництво.</p> <p>Провідну роль відіграє козацтво. Привілейована верства – козацька старшина.</p>
-----------------------------------	--

Зовнішньополітичні зв'язки уряду Б.Хмельницького

<i>Католицькі держави зайняли негативну позицію</i>				
Австрія	Іспанія	Франція	Римська курія	Німеччина

Англія	Швеція	Північна Німеччина
<i>Протестантські держави – помірковане, зацікавлене ставлення</i>		